

1927 pünkösdi a könyvben megtestesülő irodalom nagy pillanata: a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete miskolci közgyűlésén a régész-művészettörténész, tudós hírlapíró, Supka Géza sokak kimondott-kimondatlan egyetértésével javaslatot tett: legyen ezentúl minden évben ünnepe a könyvnek. Könyvnap, írók, könyvkiadók, könyvesboltok, leginkább pedig az olvasók hasznára. Mert az írott szó, sokan gondolták így, kevesekhez jut el, legkevésbé azokhoz, akiknek a legnagyobb szükségük volna rá. Supka Géza hatékony munkálkodásának köszönhető, hogy 1929-ben a Vörösmarty téren, a Könyvhét mai nagyszínpadán megrendezték az első könyvnapot. Klebelsberg Kunó nyitotta meg, és hagyomány lett ez is, nagy írók felolvasását hallgathatták az arra tévedők. De az első könyvünnep nem volt zavartalanul sikeres. Ha hihetünk a kortársaknak, inkább konkurenciaharc volt, könyvkereskedők erőszakos tülekedése, írók, kiadók a pálya szélén maradtak. A könyvnapok, könyvhetek története viszontagságos história. Válságok, és hadd tegyem rögtön hozzá, gyönyörű sikerek sorozata. Akkortájt volt a világgazdasági csőd. Az olvasás nem volt sürgető kívánság. A vidék süketen, közönyösen hallgatott. Rossz idők járnak most is a könyvvilágra. Az ezredfordulótól nőtt, aztán 2008-tól visszaesett a könyvforgalom. Három éve tart az apály. A hanyatlás az eladott könyvek számával és súlyos milliárdokkal is szemléltethető. Hát persze, most is rajtunk a szorongató gazdasági világválság. Ha kevés a pénzünk, előbb mondunk le az amúgy sem olcsó könyvről, csak azután a borjúpaprikásról. Felemlgethetnénk: a parancsuralomban sem voltunk gazdagok. Csakhogy lazuló korszakában hihetetlenül olcsón kínálkozott a sokáig nélkülözött, tiltott irodalom. Nagy klasszikusok és nagyszerű modernek, szép sorozatok hetek-napok alatt százezres példányszámban fogytak el, csak a muszáj-könyvek mentek zúzdába. Az volt a villamoson olvasás ideje, nyugatról jött íróvendégeink nem győzték csodálni, irigyelni ezt a náluk ismeretlen olvasási lázat. Tudtuk a magyarázatát: olcsó volt a könyv, alig volt még, ami kiszorítsa, sokan szerettek beköltözni egy-egy regény tarka világába, egy-egy nagy költő világegyetemébe. Ma karnyújtásnyira előttünk a teljes világirodalom és a tiltásokkal nem nyomorított magyar, jó és rossz, súlyos és könnyen emészthető. De a könyvnek meg kell adni az árát. És mi minden vonja el róla a figyelmet! A káprázatos, pénzigényes javak. Áldásaival, silányságaival a világháló. Az ifjúság naphosszat ül, ha teheti, a képernyő előtt, játszik, szórakozik, művelődik. A könyv helyzete megváltozott. De máris vannak találékony élénkítői a könyvpiacnak. Vannak boltok, helyek, ahol, úgy látszik, sikeresen együtt van a muzsika, képzőművészet, irodalom, írók és előadók, kávéházi hangulat. Mégiscsak van kereslet: a költészet napján egyik nagy színházunkba be se fért a közönség. És még egy feltűnő, reményt ébresztő jelenség: a gyerekkönyvek forgalma tizenhárom-tizennégy százalékkal emelkedett az általános recesszió közegében. Nem csak a népszerű világsikereké. Próza- és versíróink java, kivált a fiatalok, szeretnek és tudnak is gyerekeknek írni. Vannak gyerekirodalomra szakosodott kiadók. Az idei Nemzetközi Könyvfesztiválon a könyvbemutatók, beszélgetések, felolvasások tetemes része gyerekeknek szólt. Szentül hiszem: a jó vers, az igazi mese, a színes próza a fülében marad a kicsiknek, beleköltözik szellemi szervezetükbe. Meglehet: kamaszkorukban, s majd felnőtten is visszatérnek óvodás-kisiskoláskori emlékeikhez. És higgyük: jó, ha a könyv egy-egy ünnepen kivonul az utcára. Okosan, tapintatosan kínáljuk a jó irodalmat. Együtt a hazait, az erdélyit, vajdaságit, szlovákiait, kárpátaljit. Lakjunk benne: ez a haza a magasban, ahogy Illyés Gyula hitte.

▮ Lator László

Könyvhét, Miskolc, 2012

A Svébis Bence A mesélés szabadsága

(Lator
László:
A megmaradt
világ –
Emlékezések.
Európa,
2011)

Furcsa jószág az emlékezet, ha hívnánk, elrejtőzik, máskor meg folyton útban van, ott sündörög, mint egy doromboló kismacska. Jól tudja ezt mindenki, aki megkísérelt már visszaemlékezést írni, jobbára mindenfajta támpont nélkül, pusztán saját memóriájára hagyatkozva. Lator László is valami hasonlóval próbálkozik e kötetben, hisz nem szabályos önéletrajz ez, korántse várjunk tőle hasonlót. A szerző saját meghatározása szerint emlékezés és önverselemzés, valójában lényegesen több és bonyolultabb ennél.

Az idén nyolcvanöt éves költő memoárját tavaly vehették kezükbe az olvasók, igaz, egyes részletei már korábban is napvilágot láttak a Mozgó Világ és a Holmi hasábjain. A könyv maga két, illetve voltaképpen három részre tagolható: az első egység – amely a *Visszajátszás* címet viseli – tartalmazza a valódi visszaemlékezéseket (ezek jelentek meg a *Mozgó Világban*), a második rész a *Zsinórpadlás*, amely Lator hét versének önelemzését tartalmazza (ezen írásokat a *Holmi* tette közzé). A harmadik egység a kötet mellé járó CD, melyen Kelevéz Ágnes '94 novemberi és '95 januárja között készített nyolcórás interjújának szerkesztett változata, vagyis mintegy egynolcada, és a *Sárga ruha* című vers hallható a költő saját előadásában. E három egység egyszerre egészíti ki és fedi le egymást. Amennyire támogatja és magyarázza egyik a másikat, éppen annyira meg is ismétli. Az életútinterjúban hallható történetek legtöbbször a könyvben is olvasható, ráadásul szinte ugyanazokkal a szavakkal elmesélve. Például a fogolytáborból való szabadulás utáni Magyarországra szökését a következőképpen írja meg Lator: „Egyszer csak ott volt előttem az erre-arra kanyargó töltés, hiába volt a figyelmeztetés, nem volt mit tenni, előre-hajolva felszaladtam a rézsűn, neki egy hídnak, a Túr nagy ága folydogált alatta, a túlparton, karnyújtásnyira, egy kunyhóforma ház, benyitottam, a kemencepadkán, feketében egy öregasszony, ölében fekete macska, valószerűtlen mesevilág a goromba való után, megkérdeztem, milyen országban vagyok, Oroszország ez, édes fiam, ez most mind Oroszország, de a második mondatból kiderült, hogy mégiscsak átléptem a határt, hogy magyar olda-

lon vagyok.” (75) Az interjúban pedig a következőképpen meséli: „Akkor történt az a jelenet, hogy mentem, mentem mentem, és egyszer csak jobbra is töltés volt, balra is töltés volt, és nem tudtam mit csinálni, felmentem a töltésre, ott volt egy híd, átmentem a hídon, ott volt egy ház, mint a mesében, bementem a házba, a házban volt egy mesebeli öreg néni feketében ült a kemencesutban, és megkérdeztem tőle, hogy ez milyen ország, és azt mondta, hogy hát, édes fiam, ez most mind Oroszország, és akkor én nagyon megijedtem, de utóbb kiderült, hogy mégse, mert ez már a magyar oldalon volt.”

Valójában azonban e két fenti idézet nem csak azt mutatja, ami miatt eredetileg – elégedetlenségemnek hangot adva – ide-másoltam őket. Kiviláglik belőle a kötet egyik nagy erőssége is – főként így, Lator élőnyelvvel összevetve –, nevezetesen a magával ragadó, atmoszférikus légkör. A mesélés szabadsága. „Leginkább azt mondhatnám, hogy asszociációs technikával írok; egy-egy esemény előhív az emlékezetemből valami régebbit, későbbit, szóval ide-oda járkálok az időben. Ha nem volna nagyképűség, azt mon-

LATOR LÁSZLÓ

A megmaradt világ

Emlékezések

CD-MELLÉKLETTEL

EURÓPA